

FOL

FELSEFİ ANTROPOLOJİ
TARİH, İNSAN VE DİL FELSEFESİ ÜZERİNE

FOL® 37

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
SERTİFİKA NO: 44396

FELSEFE 37
FELSEFİ ANTROPOLOJİ 01

FELSEFİ ANTROPOLOJİ/TARİH, İNSAN VE DİL FELSEFESİ ÜZERİNE
HERMANN WEIN

ÇEVİREN: İSMAİL TUNALI

ÖZGÜN ADI: *BEITRÄGE ZUR PHILOSOPHISCHEN
ANTHROPOLOGIE/ KENTAURISCHE PHILOSOPHIE*

EDİSYON: PIPER, MÜNCHEN 1968

YAYINA HAZIRLAYAN: EBUBEKİR DEMİR
REDAKSİYON: MAK GRUP REDAKSİYON EKİBİ
LATİNCE-GREKÇE ÇEVİRİLER: NALAN ERGÜN
GÖRSEL YÖNETMEN: NURULLAH ÖZBAY
GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA: TAVOOS

ISBN 978-605-69340-8-7

BASKI: AYRINTI BASIMEVİ ANKARA - SERTİFİKA NO: 13987

I. BASKI: EKİM 2019

İLETİŞİM ADRESLERİ
CİNAH CD. KIRKPINAR SK. 5/4
06420 ÇANKAYA ANKARA
TEL.: 0312. 439 01 69
www.folkitap.com
bilgi@folkitap.com
siparis@folkitap.com
www.twitter.com/folkitap

FELSEFİ ANTROPOLOJİ
TARİH, İNSAN VE DİL FELSEFESİ ÜZERİNE

VE

KENTAUROSVARİ FELSEFE
MATERYAL FELSEFENİN VE KÜLTÜR FELSEFESİNİN
OLANAĞI ÜZERİNE EPİGONAL DÜŞÜNCELER

HERMANN WEIN

ÇEVİREN
İSMAİL TUNALI

HERMANN WEIN

Münih'te doğdu (1912). Berlin Üniversitesi'nde felsefe okudu ve Nicolai Hartmann'ın asistanlığını yaptı. 1981'de öldü.

Başlıca Eserleri: *Das Problem des Relativismus; Philosophie im Übergang zur Anthropologie* (1950), *Zugang zu philosophischer Kosmologie* (1954), *Realdialektik; von hegelscher Dialektik zu dialektischer Anthropologie* (1957), *Sprachphilosophie der Gegenwart* (1963), *Philosophie als Erfahrungswissenschaft* (1965), *Kentaurische Philosophie* (1968), *Konkrete Reflexion* (1975).

İSMAİL TUNALI

Romanya Silistre'de doğdu (1923). İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. Viyana Üniversitesi'nde felsefe, psikoloji, sanat tarihi doktorası yaptı. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü Başkanlığından emekli oldu (1989). İstanbul'da vefat etti (2015). Başlıca telif ve çeviri eserler: *Grek Estetik'i* (1963); *Sanat Ontolojisi* (1966); *Felsefe* (1966); *Marksist Estetik* (1977); *Estetik* (1978); *Denemeler* (1980); *Estetik Beğeni* (1983); *Tasarım Felsefesine Giriş* (2002); Aristoteles, *Poetika* (1963); Benedetto Croce, *İfade Bilimi ve Genel Linguistik Olarak Estetik* (1963); W. Worringer, *Soyutlama ve Özdeşleyim* (1983).

İÇİNDEKİLER

YAYINA HAZIRLAYANIN NOTU	11
FELSEFİ ANTROPOLOJİ TARİH, İNSAN VE DİL FELSEFESİ ÜZERİNE	
BİRİNCİ KONFERANS	15
HEGEL'İN KÜLTÜR/NESNEL-TİN TEORİSİNİN KAYNAĞI	
İKİNCİ KONFERANS	27
KÜLTÜR/NESNEL-TİN HAKKINDA YENİ BİR REALİTE BİLİMİ DÜŞÜNCESİ	
ÜÇÜNCÜ KONFERANS	37
FELSEFİ KÜLTÜR KAVRAMININ MODERN BİLİMSEL ŞARTLARI	
DÖRDÜNCÜ KONFERANS	45
MODERN ONTOLOJİNİN IŞIĞINDA İNSANIN YERİ	
BEŞİNCİ KONFERANS	55
MODERN FELSEFİ DİL TEORİLERİNİN BİLİMSEL ŞARTLARI -I	
1. Pragmatik Görüş Açısından Dil	56
2. Semantik Görüş Açısından Dil	58
3. Sentaks Görüş Açısından Dil	59
ALTINCI BÖLÜM	65
MODERN FELSEFİ DİL TEORİLERİNİN BİLİMSEL ŞARTLARI - 2	

KENTAÜROSVARİ FELSEFE
MATERYAL FELSEFENİN VE KÜLTÜR FELSEFESİNİN
OLANAĞI ÜZERİNE EPİGONAL DÜŞÜNCELER

1. Giriş	72
2. Masalla Yüklü Temeller Teorisi (Metafizik)	76
3. 'Aydınlanmış' (Spekülasyonlardan Sıyrılmış) Temel Teori (Meta-kategoryal Buluş)	82
KAYNAKÇA	114
DİZİN	116

YAYINA HAZIRLAYANIN NOTU

Felsefi Antropoloji, Alman filozof Hermann Wein'in 1957 yılı Mart ayında İstanbul Üniversitesinde verdiği konferanslardan oluşmaktadır. Eserin yayına hazırlık sürecinde anlaşılmayı güçleştirebilecek kimi ifadelerde Almanca metinle karşılaştırılarak güncellemeye gidilmiş ve bu değişiklikler ilk geçtikleri yerlerde dipnotta gösterilmiştir. Yine bu süreçte *Seele* ile birlikte *Ruh* olarak çevrilen, eserde temel öneme sahip *Geist* ifadesi, İsmail Tunalı'nın sonraki çevirilerinde karşıladığı üzere, *Tin* olarak güncellenmiş; diğer bir başat kavram olan *objectiver Geist* (Nesnel-Tin) ise çeviren tarafından 'kültür' olarak karşılandığı yerlerde büyük harfle gösterilmiş; *Kultur* ise küçük harfle bırakılmıştır. Tunalı'nın Türkçeleştirmeden yer verdiği kimi kavramlar, instinktif, konkrut, abstrakt, individüel, dimension vs. gibi, bugün kullanımı oturmış kavramlar ile güncellenmiştir. Wein'in eserde birçok yerde yaptığı alıntılarda belirtmediği kaynakların eklenmesi diğer bir işlem olmuştur. Yine Wein'a ait olan *Kentaurosvari Felsefe*, konu bütünlüğü ve önemi gözü önüne alınarak, yeni edisyon için tarafımızca esere eklenmiştir. Eser içerisindeki düz parantezler çevirene, köşeli parantezler tarafımıza aittir.

EBUBEKİR DEMİR

FELSEFİ ANTROPOLOJİ
TARİH, İNSAN VE DİL FELSEFESİ ÜZERİNE

BİRİNCİ BÖLÜM

HEGEL'İN KÜLTÜR/NESNEL TİN TEORİSİNİN KAYNAĞI¹

Bu konferansta Hegel'in Kültür/Nesnel-Tin felsefesini ele almak istiyorum; bunu da özellikle bugünkü Alman felsefesinin Kültür teorisi ile ilgisi içinde inceleyeceğim. Daha ilk bakışta bu ilgi, şu üç problemi içine alır görünüyor:

1. Hegel'in tarihin mahiyeti hakkında ortaya koyduğu aksiyomlar, metafizik spekülasyonlar olduğu hâlde, bugünün Kültür teorisi acaba ne derece bir metafizik spekülasyon değildir? Modern Kültür teorisi meydana gelirken Hegel'in düşünceleri ile beslendiği hâlde, yine acaba o ne dereceye kadar Hegel'in metafizik sisteminden çözülebilir?

2. Eğer Hegel'in tarihte birey-üstü teorisinden 'Dünya-Tin'² metafiziğini atacak olursak, geriye empirik bir temel kalmaz mı? Bu empirik temel, Kültürün/Nesnel-Tinin, Ulusal-Tin,³ Zamanın-Tini,⁴ Ortak-Tin⁵ gibi büyük üniteleridir.

3. Tarihte bu şekilde ortaya çıkan olaylar bütününde birey ile birey-üstü arasında 'diyalektik' denmeye layık bir ilgi bilinebilir mi?

¹ Krş. H. Wein, *Realdiyalektik: Hegel Diyalektiğinden Diyalektik Antropolojiye*, Münih 1957.

² Dünya-Tin: *Älem-Ruhu, Weltgeist*. (Yay. Haz.)

³ Ulusal-Tin: *Millî-Ruh, Volksgeist*. (Yay. Haz.)

⁴ Zamanın-Tini: *Devrin-kültürü, Zeitgeist*. (Yay. Haz.)

⁵ Ortak-Tin: *Gemeingeist*. (Yay. Haz.)

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR/NESNEL-TİN HAKKINDA YENİ BİR REALİTE BİLİMİ DÜŞÜNCESİ

İngiliz Antropolog Edward B. Tylor, 1871’de *Primitive Culture* [*Primitif Kültür*] adlı bir kitap yayımladı. Bu kitabında kültür kavramını Tylor, yeni bir anlamda kullanmıştır. Bugünkü kültür antropolojisi, onun bu kültür kavramından son derece faydalanmıştır. Tylor, ‘kompleks bütün’den [*komplexen Ganzen*] söz eder. Kompleks bütün, bilgiyi, inancı, sanatı, ahlakı, yasayı, âdetleri içine alır ve daha bunlara, insanın, toplum hayatı yaşayan bir varlık olarak elde ettiği kabiliyet ve alışkanlıklar da katılır. Tylor bunları söylerken, Hegel’in ‘Ulusal-Tinler’ teorisinden pek bir şey bilmemekte veya çok az şey bilmektedir.

Şimdi burada şöyle bir durum ortaya çıkıyor: *Felsefe*, *ilk defa* olarak temel bir gerçeklik bilgisinin bir parçası *oluyor*. Felsefenin böyle bir gerçeklik alanı bulmasını biz, ister Montesquieu’ya, isterse Hegel’e yoralım, bu önemli değildir. Felsefenin böyle yeni bir gerçeklik alanı bulması, ‘tarih’ dediğimiz realitenin özel bir hâliyle ilgilidir. Bu özel hâl, tarihin politik *ve* tinsel olaylarında *suje-üstü* bir faktör olarak görünür. Bununla beraber bu faktörün bir metafizik faktör olması gerekmez; ona, bugün belki de ‘sistem’ faktörü demek durumundayız.

Başlangıçta daha birçok mesele tamamıyla açıklanmadan kalıyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FELSEFİ KÜLTÜR KAVRAMININ MODERN BİLİMSEL ŞARTLARI

‘Kültür’ [Kultur] kavramı, günümüzün anladığı bir hümanizma anlamında biyoloji-üstü ve birey-üstü olan insan eseri demektir. Bu konferansta kültürün bu biyoloji-üstü ve birey-üstü olması ile ne kastedildiği açıklanacaktır. Görüleceği gibi, burada tarih ve dilden, hukuktan, sanattan bahseden bilimlerin, yani merkezî tinsel-bilimlerin *temel problemi* söz konusudur.

İnsanın varlık-tarzi, bu problemin incelenmesinde bize kılavuzluk etmelidir. İnsanın bu varlık-tarzi, tinsel veya kültürel bir varlık-tarzıdır. İnsanı, kozmosta diğer varlıklardan ayıran şey de yine onun bu varlık-tarzında bulunur. İnsanın bu özelliği, empirik olarak da araştırılabilir. Eğer insanın metafizik bakımdan kozmosta sahip olduğu bu özel yer, doğru olarak temellendirilmeseydi, o zaman insanın kozmosdaki yeri problemini başka bir şekilde ortaya koymak mümkün olurdu.

O hâlde hem tamamıyla açık olmayan ve hem de aşırı idealist ve teolojik spekülasyonlarla, her şeyden önce Hegel’in spekülasyonları ile yüklü olan Tin (*Geist*) kavramını bırakmalıdır. Almanya’da Max Scheler’den beri gelişen ‘felsefi antropoloji’ ve aynı şekilde Amerika Birleşik Devletleri’nde uğraşılan ‘kültür antropolojisi’ birtakım hipotezler ortaya atabiliyor ve bu hipotezlerin doğruluğu, *doğa bilimleri* hipotezlerinin deney malzemesi ile sağladıkları doğruluktan *daha az bir doğruluk* değildir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MODERN ONTOLOJİNİN IŞIĞINDA İNSANIN YERİ

Zamanımızın kritik ontoloğu Nicolai Hartmann'a göre, reel varlık başlıca dört tabakadan meydana gelmiştir: 1. İnorganik varlık; 2. Organik varlık; 3. Psişik varlık; 4. Tinsel varlık. Her *yukarıdan-metafizik* ve her *aşağıdan metafizik*, reel varlığın gerçek yapısını yanlış olarak çizdi. Yukarıdan-metafizik'in büyük sistemleri, bütün varlığı *tinsel varlığa* [*geistiges Sein*] geri götürdü. Hegel, bu büyük spiritüalistlerin en sonuncusu ve en radikali idi. Var-olan her şeyi 'bilinç-altı'ndan türeten Eduard von Hartmann veya yine her şeyi 'irade'den türeten Arthur Schopenhauer, sonunda yalnız *ruhi* varlığı gerçek olarak kabul ederler. Aşağıdan-metafizik bunun aksine bütün üst tabakaları en aşağı tabaka olan *maddeye geri götürür*.

Nicolai Hartmann'ın tabakalar teorisinde orijinal olan şey şudur: Hartmann, fizik ve biyolojik tabakaya, psişik ve tinsel tabakalardan ne fazla ne de eksik bir realite yorar. Bir bombanın patlamasından meydana gelen kimyevi reaksiyonların, psişik reaksiyonlardan veya bir savaşı takip eden tinsel değişimlerden daha mı reel olması lazımdır?

Nicolai Hartmann'ın felsefesi, Hegel'in sözü ile felsefeyi tekrar ciddi bir uğraşma konusu hâline getirmek istiyor. Hartmann'ın Könlü meslektaşı, düşünce bakımından onun zıt kutbu, fakat dostu Max Scheler'in *İnsanın Kozmostaki Yeri* meselesi, *Denkleşme Çağında Felsefe* adlı eserinde

BEŞİNCİ BÖLÜM

MODERN FELSEFİ DİL TEORİLERİNİN BİLİMSEL ŞARTLARI - I

İnsanın 'kendi' dili, –ana dili– öyle bir evdir ki insan bu ev içinde yaşar ve kendini belirler. Dil, insanın yaptığı bir dünyadır ve bu dünya, insan ile kozmos arasında bulunur. Dilin bu arka planı önünde aşağıda vereceğimiz tarif ise geçici, ön plana ait, bir değişme, teknik bir tanım olarak anlaşılmalıdır. Bu tanıma göre insan dilleri, ses-işaretleri-sistemlerinden ibarettir. Her dil, bugün semiyotik terminolojisinde pragmatik, semantik ve sentaktik diye ayrılan şartları en azından yerine getirmelidir. Daha İngiliz empirizminin klasik filozofu John Locke, *İnsan Anlığı Üzerine Denemeler* adlı kitabının sonlarına doğru, yeni bir bilim isteğinde bulunuyordu; bu bilim, semiyotiktir veya 'işaretler öğretisi'. En önemli işaretler kelimeler olup, "Akıl, bu kelimeleri, nesnelere anlamada ve bilgisini başkalarına bildirmede kullanır."

Semiyotik deyiminin bu kısa tarihî tanıtımından sonra, şimdi şunları söyleyebiliriz: 'İnsan dili' üzerine söylenecek en önemli şey, insan dili diye bir dilin var olmadığıdır. Yani *homo sapiens* denen biyolojik cinsin, örneğin 'arılar dili' gibi bir dili yoktur. *Bunun yerine* insanda çok sayıda diller ve aynı zamanda dil öğrenme gibi bir durum vardır.

1. Pragmatik Görüş Açısından Dil

1. Her insan yavrusu, *her* insan dilini öğrenebilecek bir durumdadır. Bir buçuk ile iki buçuk yaşları arasında çocukta, hançeresinin çıkarabildiği bütün mümkün sesler ile oynamak gibi güçlü bir içtepi vardır. Ve çocuk, yeryüzündeki bütün mümkün dillerde bulunan sesleri çıkarır. Daha sonra *belli* bir dile bağlanmış olan yetişkinlerde ise bu sesleri öğrenmek çok güç olabildiği gibi, hatta imkânsızdır da. O hâlde insanın konuşma organının bu evrensel meydana getirme kabiliyetinden, çocuk, bir toplum içinde, bu toplumun dilini en iyi yaşta öğrenmekle faydalanılır.

2. Bilim burada kesin olarak şöyle der: İnsanda *hiçbir* dil içgüdüğü yoktur. Yabancı çocukları denen, yani tek başına olarak insan toplumunun dışında büyümüş ve hayatta kalmış olan insan bireyleri, 'içgüdüsel' olarak hiç bir zaman bir dil meydana getirmiyorlar.

3. Biz daima şu anlayışa meylederiz: İnsan ırklarının anatomik farklılıkları, örneğin dudak ve burun özellikleri gibi, bu ırklara giren bireyleri dilleri bakımından önceden-belirler. Fakat günümüz bilimi, bunun doğru olmadığını söylüyor. Yani insan dili hiç bir şekilde tamamen biyolojik veya ırka dayanan belli bir fenomen olmayıp, yalnız tarih ve kültürün belirlediği biricik bir fenomendir.

Şimdi somut ve tarihî bakımdan belli, her bir milletin/ulusun kültürü içine giren dillerin ayrılıklarına girmeden önce, insan dili için *genel olarak* doğru olan *birkaç* fenomenden söz açmak istiyoruz. Bu evrensel dil fenomenleri arasında en önce insan konuşmasının sosyolojik ve antropolojik fonksiyonu ile ilgili olanlar gelir:

1. Bütün insan dilleri anlaşmaya hizmet eder, eylemde bulunan iki kişi arasındaki anlaşmaya. İnsan dili, insanın sosyal iş birliğini mümkün kılar ve bu sosyal iş birliği olmadan, insan var olamaz. En ilkel insan toplumlarında kü-

KENTAUROSVARİ FELSEFE

MATERYAL FELSEFENİN VE KÜLTÜR FELSEFESİNİN
OLANAĞI ÜZERİNE EPİGONAL DÜŞÜNCELER

“Felsefi konstrüksiyonun doğru yöntemi, bir fikirler şeması, yani birinin yapabileceği en iyi şeyi çizmektir ve bu şemaya göre deneyim yorumunu en açık bir şekilde açıklamaktır. Üçüncü olarak bilimsel ilginin değişik özel konuları hakkında tüm konstrüktif yapı, onaylanmamış, fakat tahayyül gücüne yol göstermede daha az etkili olan böyle bir şemayla hâkimiyet altına alınmıştır. Felsefenin önemi böyle şemaları açıklamada kendi sürekliliğinde yatar ve böylece de eleştiri ve ilerlemeye açık olur.”¹

A. N. WHITEHEAD

“Bilimsel bir yöntemin izleyicilerine gelince, önlerinde inakçı ya da kuşkucu olma seçeneği durmaktadır, ama her durumda dizgesel olarak ilerlerde yükümlülüğü altında olmak üzere... Henüz açık olan yol yalnızca *eleştirel* olandır.”²

KANT

“Felsefe, bir hastalık(tır), şifası kendisi olması gereken...”³

HERBERT FEIGL

¹ Türkçesi: Whitehead, *Süreç ve Gerçeklik*, çev. Mevlüt Albayrak - Kevser Çelik, Önsöz, FOL Kitap, Ankara 2019. (Yay. Haz.)

² Türkçesi: Kant, *Anı Usun Eleştirisi*, çev. Aziz Yardımlı, s. 384-385. (Yay. Haz.)

³ Feigl, *Readings In Philosophical Analysis*, p. 9. (Yay. Haz.)

1. Giriş

1

Felsefe, bir anlamda *drôle de sciencet*ür.⁴ Diğer bir anlamda ise felsefe, bizzat insan kadar ciddiye alınmalıdır. Aslında felsefe (bir bilgi türü olarak) var mıdır? Varsa, nelerden meydana gelmiştir? Onun varolması gerekli midir? Bu kesin olarak bilinmiyor. Felsefe, evreni kendine özgü bir şekilde kavrama olanağına sahip midir? Yoksa bunu yalnız bilimler ve hayat pratiğı mi yapabilir?

Öteki bilgi çeşitleri ve bilimler, felsefeye göre daha sağlam görünürler. Bu, şundan ileri gelir:

1. Belli bir şey yapmak için, bu bilimlere ihtiyaç vardır.
2. Onlarda belli bir şey yapılır.
3. Bu bilimler ile belli bir şey yapılabilir.

Örnekler:

1. Politika yapılırken (çoğunlukla) tarihî bilgi kullanılır; yasalar uygulanırken, hukuk bilimine, yabancı dil ve kültür öğrenilirken, dil bilimine ihtiyaç vardır.

2. Yalnız uygulamalı matematik değil, saf matematik de kendi içinde sağlam ve zorlayıcı birçok kuraldan meydana gelmiştir. İnsanın, onları kullanabilmek için, öğrenmesi gerekir ve emin bir şekilde kullanmak için de onları öğrenir.

3. Doğa bilimlerinden teknik araçlar yapılabilir; acaba teknik olmalı mıdır? Bu, başka bir meseledir; fakat muhakkak kimya olmalıdır, tabii eğer boyalar ve gıda maddeleri, daha binlerce başka madde, teknik ve endüstri yoluyla elde edilmek istenirse; planlı ve sağlam köprüler, demir yolları, gökdelenler yapılmadan önce, mekanik olmalıdır.

İşte bu anlamda, bu bilimlerden şüphe edilemez. Felsefeden ise, şüphe edilebilir. Felsefe, baştan aşağı şüphelidir. Fel-

⁴ Tuhaf bilim. (Yay. Haz.)

DİZİN

A

- absolutizm/mutlakçılık 22
âdetler 27
ahlakilik 36
aile 26, 42, 49
akıl 47, 55, 79, 107, 111; ~ın
ontolojik kritiği 90
Alfred Louis Kroeber 29, 33
algılama (Erfahren) 97, 104
alışkanlık 39
Alman felsefesi 15
alt-alta-sıralama (Subordinieren) 102
Amerikan antropologları 39, 49
ana dil 29
analitik: ~ geometri 29; ~, matematik
ve lojik önermeler 97
anayasalar 19
anlam-verme 66; ~ gücü 51
anne-çocuk bağı 42
inorganik dünya 46
antimetafizik: ~ Batı felsefesi 101;
~ kategoriler 98; ~ yıkıcılık
(destruktion) 104
antropomorfizm 106
Aristoteles 21, 29, 38, 77, 100, 101,
107; ~ metafiziği 66
asker dili 43
asosyaller 38

B

- bağlılık (Kontext) 104
Batı felsefesi 101
beğenilme 41
belirlenim 32, 48, 83
Benjamin Lee Whort 49, 67
bilimler 41, 47, 49, 67, 72, 91
bilinç 33, 35, 39, 42, 45, 49, 62, 63,
80, 88, 91, 102, 110, 113; ~altı 45;
~analizi 91
biyolojik ihtiyaçlar 41

Buda 34

- Burckhardt 18, 19, 54, 75, 81, 102,
105
bütünün belirlenimi 16

C

- Correns 29
çelişki prensibi 77, 96

Ç

- Çin düşüncesi 99
çocuk 41, 42, 56, 61, 62

D

- Darwin 29
davranış: ~ normları 40; ~ örnekleri
40
dayanışma 41
değer(ler) 26, 33, 39, 42, 48, 49;
~bilinci (cognitio boni et mali)
52, 94; ~oryantasyonu [Wert-
Orientierung] 24
deney bilimleri 16, 17
deneyim(ler) 74, 76, 80, 84, 85, 88,
95, 97, 98, 103, 102, 104, 107,
111; ~ uçurumu 100
Descartes 29, 73, 83, 96, 99
devletler 20
De Vries 29
devrim (revolution) 19
diferensiyal hesap 29
dil(ler) 4, 5, 22, 29, 30, 42, 44, 55,
56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64,
65, 66, 67, 72, 73, 74, 88, 91, 93,
97, 112; ~analizi 91; ~ oyunları 60;
Hint-Avrupa -leri 66
Dilthey 25, 75
dindarlık 36
dinî dogma 43
dinler 20, 49

- diplomasi dili 43
 diyalektik 15, 23, 83
 doğa bilimleri 37, 66, 72
 doğal mekanizm 48
 doğrudan-doğrularlık
 (Unmittelbarkeit) 108
 dünya 19, 36, 46, 80, 81, 98, 104,
 105, 109, 110; ~içinde-bulunma
 (In-der Welt-sein) 100, 105
- E**
 edebiyat 63, 88
 Edward B. Tylor 27
 Edward Sapir 58, 67
 egosantrizm 62
 en yüksek realite tabakası 47
 Ernst Cassirer 60, 67
 Eros 106, 108
 estetik 48
 Dünya-Tin (Weltgeist) 22, 33, 97
- F**
 faşizm 34
 felsefe 4, 5, 11, 17, 26, 35, 44, 45, 54,
 65, 72, 73, 74, 75, 82, 84, 85, 87,
 102, 103, 104, 107, 110, 111, 112;
 ~ yapmak 105
 felsefi: ~ antropoloji 37; ~ deneyim
 95; ~ düşünce 100
 feragat (Entsagen) 110
 Fermat 29
 Fransız baroku 24
 Freud 41
- G**
 Georg Lasson 26
 Gestalt 66, 88; ~ psikolojisi 66, 88
 Gierke 21
 grammer 59, 60
 Grek: ~Hristiyan değer sistemi 25;
 ~ Ulusal-Tini 17; ~ yüksek kültürü
 18
 güvenlik-denemesi
 (Sicherungsunternehmen) 102
- H**
 Hans Freyer 30
 Hartmann 16, 20, 22, 23, 28, 29, 30,
 31, 33, 39, 44, 45, 46, 47, 48, 49,
 50, 51, 52, 53, 54, 62, 63, 76, 77,
 79, 85, 86, 87, 89, 92, 93, 94, 95,
 96, 101, 107, 108, 112, 113; ~'in
 kategoriler teorisi 90; Nicolai ~'in
 kategoriler tablosu 92
 hayvan 38, 41, 42, 44, 89
 Hegel 15, 16, 18, 20, 21, 22, 23, 24,
 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34,
 35, 36, 37, 45, 50, 62, 73, 74, 83, 97,
 103, 107; ~'in tarih felsefesi 22; ~'in
 tarih teleolojisi 18; ~ sistemi 22
 Heidegger 46, 53, 74, 75
 Helen Keller 62
 Helmuth Plessner 20
 Herder 20, 26
 hesap dışı olanlar (Outsidern) 31, 38
 hitabet veya ibadet dili 43
 Hitler 35
 Hristiyan: ~ felsefesi 51; ~-teolojik
 düşüncesi 101
 hukuk 19, 21, 49, 72, 73
 Tarihsel Hukuk Okulu 21
- İ**
 içten bağlılık (Implikation) 94
 idealizm: ~ dogmaları 48; ~ metafiziği
 91
 ideal-varlık 49
 imana yer açmak 108
 imtiyazlı sınıflar 19
 insan: ~ davranışının 'önceden hesap-
 edilebilirliği' 39; ~ın insan oluşu 43;
 ~ın kültür varlığı 40; ~ın özgürlüğü
 50; ~ın sosyal varlığı 38; ~ın varlık
 tarzı 43; ~-tarihi 16
 İsa 34
 işaret 58, 60
 işlem-kuralları 60
- J**
 Jacob Burckhardt 18
 Johann Leo Weisgerber 67
- K**
 Kant 47, 48, 50, 51, 53, 54, 67, 73,
 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 88,
 91, 95, 97, 98, 99, 102, 104, 108,
 111
 karar 39

Karl Jaspers 34, 112
Karl Marx 34
karşılıklı ilgi 41
kategori(ler) 20, 47, 76, 79, 80, 81,
82, 85, 86, 90, 91, 92, 93, 95,
96, 98, 103, 104, 107, 110; ~in
sistemik bağıllığı yasası 92
kategoriyal analiz 91
Kierkegaard 17, 54
kimya 67, 72, 73, 88
Kişisel- Tin (personaler Geist) 51, 63,
64, 94
kompleks bütün [komplexen Ganzen]
27
Konfüçyüs 34
konuşmak 40
kopukluklar 40
koruma içgüdüğü 42
kozmoloji 29, 85, 99, 103, 105
kozmos 40, 53
Kristof Kolomb 18, 20, 22, 26
Kroeber 29, 33
kültür [Kultur] 18, 19, 23, 24, 25,
26, 27, 29, 31, 32, 33, 37, 39, 40,
41, 44, 57, 60, 63, 64, 72, 75, 79,
83, 84, 88, 91, 97, 98, 99, 100,
101, 103, 106, 107, 108, 110, 111;
~ antropolojisi 23, 27, 29, 37, 57;
~ruhu [Kulturseele] 24; ~ metafiziği
44; ~sistemleri 25; ~ teorisi 15; ~ün
bu biyoloji-üstü ve birey-üstü olması
37; ~ fenomenleri 41
Kültür/Nesnel-Tin 5, 15, 16, 18, 20,
21, 23, 24, 29, 30, 31, 32, 33, 35,
36, 37, 42, 49, 91, 103

L
langue 57
Lasson 26
Leibniz 29, 58, 78, 79, 100
Locke 55, 59
lojik ve matematik düşünme 49

M
Macellan 18
Mahatma Gandhi 34
Martel Diaz 17
matematik 17, 23, 29, 49, 72, 73, 85,
97

materyalizm 44; ~in korkunç
basitlikleri 48
Max Scheler 37, 44, 45, 62
mekân ve zaman 91
metafizik 15, 16, 22, 23, 24, 27, 30,
31, 32, 37, 43, 44, 45, 48, 52, 53,
66, 75, 76, 77, 79, 80, 82, 84, 85,
89, 93, 96, 97, 98, 99, 100, 101,
102, 103, 104, 105, 106, 107, 108,
109, 110, 111, 112; ~-antimetafizik
99, 109; ~-antimetafizik şematizmi
98; ~ kategoriler 98; aşağıdan ~ 45;
~ kuruculuk (Konstruktion) 104
metafizikçiler 51
meta-kategoriyal buluş 100, 104
ulusun ahlaki tözü 25
modern: ~ biyoloji 29; ~ felsefi-
kozmoloji düşüncesi 29; ~
kozmolojik problematik 104; ~
kültür teorisi 15
Montesquieu 26, 27
Moritz Schlick 65
Morton White 35
Muhammed 34
Mutlak-Tin 33

N
nasyonel-sosyalizm 34
negatif teoloji 103
nesnel ahlaklılık 25
Newton 29
Nietzsche 25, 33, 34, 35, 50, 51, 54,
65, 67
normlar 39, 42

O
oluş (Prozessualität) 91, 93
organik dünya 47
Ortak-dil 42
Ortak-Tin [Gemeingeist] 15, 30
Oswald Spengler 24

Ö
öğretmek 41
önceden görme 94
özel değer-oryantasyonu (value-
orientation) 25
özgürlük 48, 50
özgür zekâ 51

- P
- Parmenides 97
- parole 57
- patos 112
- philosophia prima [ilk felsefe] 104
- philosophia ultima [nihai felsefe] 104
- Pierre Janet 63
- Platon 96, 101, 106
- politika 72
- pozitivizm 44, 76, 98, 103; ~
antimetafiziği 91
- protokol önermeleri 97
- Prusya 32, 35, 46
- psişik kategoriler 47
- R
- Rilke 40, 105, 110
- rol 38
- rölativizm 99, 103
- S
- sanat 49, 89
- Sartre 39, 53
- Savigny 21
- Schiller 51
- Schopenhauer 45
- semboller 42
- semyotik 55
- sentaks 59, 60
- sentetik birlik 90, 93
- sevilme 41
- Sokrates 34, 97, 110, 111; ~ öncesi
filozoflar 102
- sosyal: ~ bağ 41; ~ hayatın işleyişi 38;
~ ihtiyaçlar 41; ~-roller 38
- spekülatif felsefe 17
- Stahl 21
- Stammler 21
- statik şekillilik (Gebilden-haftigkeit) 92
- S
- şahsiyet 32, 62; ~in stili 40
- şeyler 92
- T
- Tao 99
- tarih 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 25,
27, 31, 33, 34, 36, 37, 53, 56, 74,
98, 103, 112; ~ felsefesi 20
- tarihi oluşun kavranabilir reel
faktörleri 16
- tasvir etme 61
- temel değer sistemlerinin tarihilik
düşüncesi 25
- Tin (Geist) 37
- tinsel-bilimler 41, 67
- toplum 27, 30, 32, 38, 39, 41, 56,
60
- totaliter sistemler 43
- Tschermack 29
- tutanak cümleleri 66
- U
- Ulusal-Tin(ler) 15, 16, 17, 18, 20, 25,
28, 35
- V
- vahiy-hakikatleri
(Offenbarungswahrheiten) 101
- varoluşçuluk 39
- varoluş felsefesi 51
- Vasco de Gama 17
- W
- Wallace 29
- Whitehead 29, 49, 85, 86, 87, 88, 96,
104
- Wiener Kreis 65
- Wilhelm Dilthey 25
- Wittgenstein 60, 89
- W. James 98
- W. von Humboldt 67
- Y
- yapı düşüncesi 25
- Yeniçağ bilim düşüncesi 102
- yukarıdan metafizik 44, 45
- yüksek ve aşağı tabakalar 46
- yükümlülük 19
- Z
- Zamanın-Tini 15, 16, 17, 18, 26, 28
- Zerdüşt 34
- zihin 78, 103